

נוהג בפסח שני, ולא של "אל תאכלו ממנו נא" אינו נוהג?

מתרצת הברייתא: **מצוה הגופיה** "אל תאכלו ממנו נא", שהיא מצוה בגופו של הקרבן עדיף, חשובה יותר ודומה ללאו של "עצם לא ישברו בו", שגם הוא בגופו של הקרבן.

שנינו במשנה: **הראשון טעון הלל באכילתו** והשני אינו טעון הלל באכילתו.

והוינן בה: **מנא הני מילי**, מנין למדו את הדברים הללו?

ומשנינן: **אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: אמר קרא נאמר בישיעה ל: "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג".** ופירושו: שיהיה לכם שיר [בעת מפתל סנחריב ומחנהו. מפרשים שם] כמו שאתם נוהגים לשורר בלילה המקודש לחג. ואין לך לילי חג שיש סיבה לחייב שירה, אלא רק בליל פסח ראשון, שאז אוכלים את קרבן הפסח וטעון שירה באכילתו.

ומכאן למדו: **לילה המקודש לחג**, שהוא ליל פסח ראשון, **טעון הלל באכילתו**. אבל לילה שאין מקודש לחג, שהוא ליל פסח שני [שאינו יום טוב], אין טעון הלל באכילתו.

שנינו במשנה: **זה וזה טעונין הלל בעשייתן**.

והוינן בה: **מאי טעמא** מה הטעם שגם פסח שני טעון הלל בעשייתו?

ודומה ללאו של "לא ישאירו ממנו עד בוקר", שהוא לאו בגופו של הפסח. אבל בל יראה ובל ימצא אינם בגוף קרבן הפסח.

עוד שואלת הברייתא: **בכלליה בכלל של "ככל חקת הפסח יעשו אותו" באופן שהוא לאו גמור. כעין הפרט "עצם לא ישברו בו" מאי קא מרבה**, איזה לאו גמור הוא מרבה שנוהג בפסח שני?

עונה הברייתא: **"אל תאכלו ממנו נא"** [בשר שאינו צלוי כל צרכו קרוי נא רש"י שמות י"ב].⁽¹⁾

שואלת הברייתא: **בפרטיה** מזה שהתורה פרטה "עצם לא ישברו בו" שהוא לאו גמור, מכלל שבא למעט שיש כיוצא בו לאו אחר שאינו נוהג בפסח שני. **ומאי קא ממעטי**, מה ממעטים ממנו?

עונה הברייתא: **"לא תשחט על חמץ דם זבחי"**, שאינו נוהג בפסח שני, שמותר לשחטו בזמן שיש חמץ ברשותו.

[ואף על גב שכבר מיעטנו לעיל שבפסח שני לא נוהג איסור חמץ של בל יראה ובל ימצא ודין השבתת שאור, מכל מקום הייתי אומר שכל זה דוקא שלא בשעת שחיטה. אבל בשעת שחיטה גם בפסח שני אסור, לכן בא הפרט של "ועצם לא ישברו בו" ומיעט את הלאו של "לא תשחט על חמץ" רש"י].

מקשה הברייתא: **איפוך אנא** למה לא נדרוש להיפך. שלא של "לא תשחט על חמץ"

1. והרשב"ם שם מפרש: "נא" הוא בשר שצולים אותו בקדירה ללא מים. והאבן עזרא מפרש: "נא" הוא בשר חי.

שהאיסור הוא משום "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" ועיין לעיל פה. שכתב רש"י לימוד אחר].

ומשנינו: אפשר לומר בזה שני טעמים.

א. איבעית אימא: לילה שבו אוכלים את פסח שני קא ממעט מיעט הפסוק דלעיל [השיר יהיה לכם כליל התקדש חג]. אבל יום שבו עושים פסח שני לא קא ממעט, אלא טעון הלל בעשייתו.

ואיבעית אימא: מסברא יש לומר שפסח שני טעון הלל בעשייתו, שהרי אמר רבי יוסי בברייתא [לקמן קיז.]: אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן בפסח, ונוטלין את לולביהן בסוכות, ואין אומרים הלל? שכוון שדבר מצוה הן הרי הם טעונים הלל. ואם כן מאותה סברא גם פסח שני טעון הלל בעשייתו.

שנינו במשנה: זה וזה טעון הלל בעשייתן ונאכלין צלי על מצה ומרורים ודוחין את השבת.

ומדייקינן: מלשון המשנה "ודוחין את השבת" משמע שדוקא לענין לדחות את השבת פסח ראשון ופסח שני שווין. אבל לענין לדחות את הטומאה לא שווים בזה פסח ראשון ושני. שפסח ראשון דוחה את הטומאה, שאם רוב הציבור טמאים שוחטין את הפסח בטומאה. ואילו פסח שני אינו דוחה את הטומאה אפילו אם רוב הקהל טמאים.

מתניתין דלא כרבי יהודה.

דתניא: פסח שני דוחה את השבת, (2) ואין דוחה את הטומאה.

רבי יהודה אומר: אף דוחה את הטומאה.

והוינן בה: מאי טעמיה מה טעמו דתנא קמא?

ומשנינו: מפני טומאה דחיתיו, התורה דחתה את האדם לפסח שני מפני שהיה טמא בראשון. וכי יחזור ויעשה בטומאה?! אם תאמר כך, נמצא שלא תיקן כלום בזה שנדחה לפסח שני! אלא מוטב שידחה לגמרי.

ורבי יהודה סובר: אף על פי שהתורה חזרה עליו לעשותו בטוהרה, מכל מקום אם לא זכה יעשה בטומאה.

תנו רבנן:

פסח ראשון דוחה את השבת, פסח שני דוחה את השבת.

פסח ראשון דוחה את הטומאה, פסח שני דוחה את הטומאה.

פסח ראשון טעון לינה בלילה הראשון של פסח בירושלים. ולמחרת (3) רשאי לצאת חוץ לחומה, אבל רק בתוך התחום [שהרי זה יום טוב, לפיכך אינו רשאי לצאת חוץ לתחום]. וגם פסח שני טעון לינה.

2. פירש רש"י שנאמר "כי קרבן ה' לא הקריב במועדו" וזהו כמאן דאמר לעיל צג. שמדובר על פסח שני. ודרשו מ"במועדו" שדוחה את השבת. ובתוספות יומא נד. האריכו מאוד בזה.

3. כך פירש רש"י כאן. [וכתב שמה שנאמר בתורה "ופנית בכוקר והלכת לאהליך" אין הכוונה אוהלו של האדם ממש, שהוא מחוץ לתחום, אלא אוהל שחוץ לחומה בתוך התחום,

אמר הכתוב "ששת ימים" ללמד שאכילת מצה בשבעת ימי הפסח רשות חוץ מלילה הראשון⁽⁶⁾.

ומכאן דרש רבי יהודה: פסח ראשון הנאכל לששה — שאוכלים בו מצות ששה ימים [נקט לשון הכתוב, אבל באמת אוכלים בו מצות שבעה ימים] טעון לינה. אך פסח שני שאין נאכל בו מצות לששה, אין טעון לינה.

וקשה, שהרישא של ברייתא שפסח שני דוחה את הטומאה היא כרבי יהודה. והרי רבי יהודה עצמו סובר שפסח שני אינו טעון לינה. ואם כן איך אמרה הברייתא שפסח שני טעון לינה?

ומתרצינן: תרי תנאי, נחלקו שני תנאים אם פסח שני טעון לינה, ואליבא [בשיטת] דרבי יהודה.

מתניתין:

הפסח שבא בטומאה, שהיו רוב הקהל

והוינן בה: מה שהברייתא אמרה "פסח שני דוחה את הטומאה" — כמאן בשיטת מי אמרה זאת? הרי זה כרבי יהודה.

ותמהינן: הרי בהמשך, הברייתא אמרה שפסח שני טעון לינה.

וכי לרבי יהודה, פסח שני טעון לינה?!⁽⁴⁾

והא תניא: רבי יהודה אומר: מניין לפסח שני שאין טעון לינה? שנאמר [דברים טז] בענין פסח ראשון: "ופנית בבקר והלכת לאחריך". ומכאן למדו שצריך ללון בירושלים ורק בבוקר יפנה לאוהל שחוץ לחומה [בתוך התחום אבל לביתו שמחוץ לתחום אינו יכול לפנות שהרי הוא יום טוב]⁽⁵⁾.

וכתיב מיד בהמשך הפרשה שם: "ששת ימים תאכל מצות". והיינו בפסח ראשון שאוכלין בו מצות ששה ימים, שהרי אסור בחמץ כל החג.

[ואף על פי ששבעה ימים אסור לאכול חמץ,

5. הקשו התוספות: הרי לא לומדים מ"ככל חקת הפסח יעשו אותו" אלא מצות שבגופו של הפסח או על גופו. כמבואר בגמרא לעיל. ולינה אינה על גוף הפסח, ואם כן למה צריך פסוק למעט אותה? והניחו בקושיא.

ותמה המהרש"א: א. מדוע לא הקשו על מאן דאמר שפסח שני טעון לינה הרי אינה מצוה שעל גופו? ב. הרי אפשר לתרץ את קושייתם, שהרי כל קרבן טעון לינה אחרי הקרבתו. ולכן צריך פסוק למעט את פסח שני [מהטעם המובא לעיל בהערה הקודמת]. ויש ליישב בדוחק.

6. שנאמר בענין פסח ראשון: "שבעת ימים

שהרי ביום טוב אסור לצאת חוץ לתחום. ועוד שהרי צריך להקריב עולת ראייה].

אבל רש"י בדברים [טז ז] פירש ופנית בבוקר של יום שני. מכאן שצריך ללון בלילה של מוצאי יום טוב.

וכן דעת התוספות כאן, ורש"י ותוספות בסוכה מז. [והוסיפו התוספות שאם לא לן בלילה שאחרי יום טוב, צריך ללון בלילה אחר מלילות החג].

4. הקשו התוספות: הרי כל קרבן טעון לינה אחרי הקרבתו ואם כן איך יתכן לומר שפסח שני אינו טעון לינה? ותירצו: שמה יש לומר שכיון שפסח שני הוא תשלומין לראשון אין צריך לינה כלל.

שבא בטומאה, יכול יהו חייבין על אכיתו, שהרי הם אסורים לאכול ממנו!

תלמוד לומר [ויקרא ז] בענין טמא שאכל מן הקדשים: "והבשר כל טהור יאכל בשר". "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה".

ודרשו חכמים מסמיכות הפסוקים: בשר קדשים שנאכל רק לטהורים [כמו שכתוב בתחילת הענין: "כל טהור יאכל בשר"] חייבים עליו כרת משום טמא. ואילו בשר קדשים שאינו נאכל לטהורין בלבד אלא גם לטמאים, אין טמאין חייבין עליו משום טמא.

רבי אליעזר אומר: יכול דחקו זבין [ומצורעין] ונכנסו לעזרה בפסח הבא בטומאה, יכול יהו חייבין כרת כדין הבא אל המקדש טמא?

תלמוד לומר [במדבר ה] בענין שילוח טמאים מן העזרה: "צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש". ודרשו מכאן: בזמן שטמאי מתים [המוזכרים בסוף הפסוק] משתלחין גם זבין

טמאים והותר להם לעשות את הפסח בטומאה [שנאמר במדבר ט בענין פסח שני: "איש איש כי יהיה טמא" — נדחה לפסח שני. ודרשו חז"ל איש טמא נדחה לפסח שני. ואין ציבור טמאים נדחין לפסח שני אלא מקריבים בטומאה. לעיל סו ב].

לא יאכלו ממנו זבין וזבות נדות ויולדות, שלא הותרה טומאה בציבור אלא לטמאי מת (7) ולא לשאר טמאים (8).

ואם אכלו בטומאת הגוף, אף על פי שהאוכל מבשר הקדשים בטומאת הגוף חייב כרת, כאן הם פטורים מכרת. ומכל מקום אם נכנסו למקדש לעשות פסחיהם חייבים בכרת, כדין הבא אל המקדש טמא. [והטעם מפורש בגמרא].

ורבי אליעזר פוטר אותם מכרת אף על ביאת מקדש.

גמרא:

תנו רבנן:

זבין וזבות נדות ויולדות שאכלו בפסח

זבים וזבות ושאר טמאים. ואם כן למה כתוב בסוף הפסוק — כי יהיה טמא "לנפש"? ללמד על הדרשא שדרשו חז"ל — "איש" — איש נדחה לפסח שני ואין ציבור נדחין. שכתוב "לנפש" ללמד שדוקא טמא מת הותר בפסח הקרב בטומאה. גמרא לעיל סו. [והביאה רש"י בקיצור].

8. הרמב"ם בפרק ז' מהלכות קרבן פסח הלכה ח' כתב שטמאי מגע טומאות, הרי הם כטמאי

תאכל עליו מצות" [דברים טז] ואחר כך נאמר: "ששת ימים תאכל מצות". ודרשו חכמים: שביעי בכלל היה, ויצא מן הכלל שאין חייבים לאכול מצות בשביעי. ולא ללמד על עצמו בלבד יצא אלא על הכלל כולו יצא. מה שביעי רשות, אף כולם רשות, חוץ מלילה הראשון שנאמר בו "בערב תאכלו מצות". גמרא לקמן ק.

7. שנאמר בתחילת הפסוק "איש איש כי יהיה טמא" ודרשו מכפל המלים "איש איש" לרבות

אמר רבא לפשוט את הספק של רב יוסף:

אמר קרא: "וישלחו מן המחנה". מן המחנה" משמע אפילו מקצת מחנה. כלומר, אפילו כשמותר לטמא להכנס לעזרה. מכל מקום התורה צייתה שישלחו אותו מהיכל שהוא מקצת מהמחנה.

איכא דאמרי יש אומרים שרבא פשט להיפך, שטמא מת שנכנס להיכל בפסח הבא בטומאה פטור מן הכרת. וכך אמר רבא:

אמר קרא: "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש". ובהמשך הפרשה נאמר: "אל מחוץ למחנה תשלחום".

ולמד מכאן רבא: כל היכא דקרינן ביה, כל מקום שנאמר בו "אל מחוץ למחנה תשלחום", שצריך להוציא את הטמא לגמרי מהמחנה כולו ואפילו מן העזרה [דהיינו בשאר ימות השנה], אז קרינן ביה נאמר בו גם "וישלחו מן המחנה". כלומר, וישלחו מן ההיכל.

אבל בפסח הבא בטומאה, שהטמאים יכולים להכנס לעזרה להקריב פסחיהם ולא נאמר בהם "אל מחוץ למחנה תשלחום", ממילא גם "וישלחו מן המחנה" לא נאמר בהם.⁽⁹⁾

ומכאן שטמא מת שנכנס להיכל בפסח הבא בטומאה פטור מן הכרת⁽¹⁰⁾.

למחנה תשלחום" — שזה מדבר מחוץ להיכל שנאמר בסמוך — אשר אני שוכן בתוכם, והיינו ההיכל. "קרינן ביה וישלחו מן המחנה" דהיינו מחוץ לעזרה.

10. כתבו התוספות: אף על פי שאין איסור לאו על הבא אל ההיכל בטומאה שהותרה בציבור,

ומצורעין [שהוזכרו בתחלת הפסוק] משתלחין. אבל בזמן שהפסח בא בטומאה שאז אין טמאי מתים משתלחין, אין זבין ומצורעין משתלחין.

בעי הסתפק רב יוסף:

בזמן שהפסח בא בטומאה מותר להכנס לעזרה בטומאה לצורך הקרבת הפסח. אבל אין צורך להכנס להיכל, שהרי הפסח קרב בעזרה.

[וההיכל קדוש יותר מהעזרה שהרי אפילו כהנים אסורים להכנס לשם שלא לצורך. שנאמר "אל יבוא בכל עת אל הקודש" על פי רש"י].

והסתפק רב יוסף:

דחקו טמאי מתים ונכנסו להיכל בפסח הבא בטומאה. מהו מה הדין בזה:

האם אומרים: מודאשתרי טומאת עזרה כיון שהותרה טומאה בעזרה, אשתרי נמי טומאת היכל הותרה גם טומאה בהיכל.

או דילמא שמא מאי דאשתרי, מה שלמדנו מהפסוק שמותר לעשות את הפסח בעזרה בטומאה, זה בלבד אשתרי הותר. אבל מאי דלא אשתרי מה שלא מצאנו בתורה מפורש [בטומאה בהיכל] שמותר, לא אשתרי לא הותר!

מת והותרו בפסח הבא בטומאה ודוקא טמאים שיוצאת טומאה מגופן כגון זבים וזבות אינם מקריבים בפסח הבא בטומאה, [ועיין בכסף משנה שם שהביא מקור לדברי הרמב"ם].

9. יש פירוש נוסף ברש"י בשם רבו שגרס בגמרא להיפך: "כל היכא דקרינן ביה אל מחוץ

בעי הסתפק רב יוסף:

התורה התירה לטמאי מתים לאכול מן הפסח הבא בטומאה. אבל אימורי הפסח אפילו לטהורים אסורים באכילה, שהרי הם נקטרים על המזבח.

והסתפק רב יוסף: דחקו טמאי מתים ואכלו אימורי הפסח הבא בטומאה — מהו? האם הם חייבים משום אוכל בשר קדשים בטומאה, או לא?

האם אומרים: מדאשתרי טומאת בשר כיון שהתורה התירה לאכול את הבשר בטומאה. ממילא אישתרי נמי טומאת אימורין הותרה גם טומאה באימורין.

ואף על פי שאסורים באכילה אפילו לטהורים משום שהם נאכלין לגבוה [שנאמר: [בויקרא כג] "וכל זר לא יאכל קדש"], מכל מקום אין חייבין עליהם כרת משום אוכל קדשים בטומאה.

או דילמא שמא מאי דאשתרי, מה שמוכח מהפסוק שהותר בטומאה, דהיינו אכילת בשר הפסח, שהתורה ציותה לאוכלו, זה בלבד אישתרי הותר. אבל מאי דלא אישתרי, מה שאין הוכחה מהתורה שהוא הותר, לא אישתרי, לא הותר!

אמר רבא לפשוט את הספק של רב יוסף: מכדי, הרי טומאת אימורין מהיבא איתרבאי, מהיכן למדנו שהאוכל מן האימורים בטומאה חייב כרת? הרי לא נאמר בפירוש בתורה שהאוכל מן האימורין בטומאה חייב כרת!

אלא למדנו טומאה באימורים מטומאת בשר [מהאוכל בשר בטומאה] דכתיב: [ויקרא ז] "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה".

ודרשו: "אשר לה'" — לרבות את האימורין, שאם אכל אותם בטומאה דינו כאוכל מן הבשר בטומאה.

ולמד מכאן רבא: כל היבא דאיתיה לטומאת בשר כל מקום שיש כרת באוכל בשר בטומאה — איתיה יש כרת גם לטומאת אימורין. אבל כל היבא דליתיה לטומאת בשר, כל מקום שאין כרת באוכל מן הבשר בטומאה, כגון בפסח הבא בטומאה — ליתיה לטומאת אימורין. אין חיוב כרת באוכל אימורין בטומאה.

בעי הסתפק רבי זירא:

אימורי פסח מצרים, היבא אקטרינהו, היכן הקטירום? הרי עדיין לא נבנה המשכן ולא נאמר בתורה שהיה אז מזבח!

אמר ליה אביי תשובה:

ומאן לימא לן ומי יאמר לנו דלא שויסקי עבוד שלא עשאו צלי על שיפודים [שנקרא "שויסקי"] ואכלום.

כלומר, בפסח מצרים באמת לא הקטירו את האימורים על המזבח. אלא האימורים נאכלו צלי כמו הבשר. [ר"ח, רש"ש].